

پژواک انقلاب اسلامی ایران در نیجریه بر اساس نظریه پخش

محمود علی پور گرجی^۱

استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه آیت الله العظمی بروجردی، بروجرد، ایران

حدیث قائل رحمتی

کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه آیت الله بروجردی، بروجرد، ایران

(تاریخ دریافت ۹۸/۷/۱۵ - تاریخ تصویب ۹۹/۸/۲۹)

چکیده

انقلاب اسلامی ایران بازتاب و تأثیرات مهم و بنیادی در فراسوی مرزها داشته است. در این میان، نیجریه نمونه‌ای است که در پژوهش حاضر براساس نظریه پخش هاگراستراند مورد بررسی قرار گرفته است. از منظر هاگراستراند شش اصل به‌عنوان مؤلفه‌های اساسی نظریه پخش قابل طرح است: «مبدأ پخش»، «مقصد پخش»، «موضوع پخش»، «زمان پخش»، «مسیر حرکت پدیده» و «موانع پخش». بنابر این نظریه، انقلاب اسلامی ایران «مبدأ پخش» و نیجریه «محیطی پذیرا» محسوب می‌شوند؛ به‌گونه‌ای که حوزه‌های علمی و دینی آن با پیروزی انقلاب اسلامی ایران فعال شده است و روحانیون بزرگی چون محمد توری و شیخ زکزاک، نقش مهمی در گسترش تشیع و ایده‌های انقلاب ایران ایفا نموده‌اند. براساس نظریه پخش که الگوی نظری مناسب برای واکاوی بازتاب انقلاب‌های فراملی است، این پرسش مطرح شده است که انقلاب اسلامی ایران چه تأثیری بر نیجریه داشته است؟ روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی است و ایده و فرضیه محوری پژوهش این است که انقلاب اسلامی به‌عنوان مبدأ پخش، از طریق مسیرها و مجاری شکل‌گیری جنبش‌های اسلامی، هویت‌یابی شیعیان، راهپیمایی روز قدس، مهدویت، حجاب و مساجد، در نیجریه در حال گسترش است؛ و دخالت‌های ارتش نیجریه، بوکوحرام و غرب - به‌ویژه آمریکا - از موانع اصلی نفوذ انقلاب ایران در نیجریه محسوب می‌شود. «نظریه پخش»، «مقصد پخش انقلاب اسلامی»، «مسیر پخش انقلاب اسلامی» و «موانع پخش انقلاب اسلامی» پرسش‌های فرعی این پژوهش هستند که مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

واژه‌های کلیدی: نظریه پخش، انقلاب اسلامی، نیجریه، زکزاک، بوکوحرام.

Email: alipour_mg558@yahoo.com

^۱ نویسنده مسئول

فصلنامه علمی مطالعات روابط بین‌الملل، سال سیزدهم، شماره ۵۱، پاییز ۱۳۹۹، صص. ۱۰۷ - ۱۲۴.

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران در کنار بازتاب و تأثیر بر آن سوی مرزها (احمدی و دیگران، ۱۳۹۱: ۶۶)، منجر به سازماندهی جریان‌های اسلامی در کشورهای مسلمان، به ویژه قاره آفریقا شده است. (درخشه و جمیری، ۱۳۹۰: ۳۶) در این میان، نیجریه با هفتاد و پنج میلیون مسلمان (Pew Research Center: 2011/01/27) نمونه‌ای است که در پژوهش حاضر مورد مطالعه قرار می‌گیرد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، گروه‌های اسلام‌گرای نیجریه به محبوبیت فوق‌العاده‌ای دست یافتند و با شعارهایی چون «حمایت از مظلومان» و «اجرای عدالت»، بر تعداد پیروانشان افزوده شد و با تمام سخت‌گیری‌های ساختار لاییک و فشارهای نظامی حاکم در نیجریه، ادامه فعالیت‌ها و پیروی از راه امام خمینی (ره) را ضروری می‌دانند. از این رو در این پژوهش کوشیده‌ایم با استفاده از نظریهٔ پخش به‌عنوان چارچوبی نظری - که الگوی نظری مناسب برای واکاوی بازتاب انقلاب‌های فراملی است - به این پرسش پاسخ دهیم که پیروزی انقلاب اسلامی ایران چه تأثیری در نیجریه داشته است؟ ایده و فرضیهٔ محوری پژوهش این است که انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان مبدأ پخش، از طریق مسیرها و مجاری شکل-گیری جنبش‌های اسلامی، هویت‌یابی شیعیان، راهپیمایی روز قدس، مهدویت، حجاب و مساجد، در نیجریه در حال گسترش است و دخالت‌های ارتش نیجریه، بوکوحرام و غرب - به‌ویژه آمریکا - از موانع اصلی نفوذ انقلاب ایران در نیجریه محسوب می‌شود. «نظریهٔ پخش»، «مقصد پخش انقلاب اسلامی»، «مسیر پخش انقلاب اسلامی» و «موانع پخش انقلاب اسلامی»، پرسش‌های فرعی این پژوهش هستند که مورد بررسی قرار می‌گیرند.

۱. چارچوب نظری: نظریهٔ پخش

تئوری پخش در سال ۱۹۵۳م. اولین بار توسط تورستن هاگراستراند^۱ در مورد پدیده‌های کشاورزی مطرح شد. این تئوری توجه اندیشمندان زیادی را به خود جلب کرد. (شکوئی، ۱۳۶۴:

1. Toresten Hagerstrand

۱۱۱-۱۱۲) باتوجه به نتایج مهم این تئوری، اندیشمندان سیاسی آن را در عرصه‌های سیاسی و فرهنگی مورد استفاده قرار دادند. پخش یا انتشار، فرایندی است که در آن، پدیده فرهنگی یک جامعه، در کشور دیگری مورد استقبال مردم قرار می‌گیرد. (پانوف، ۱۳۶۸: ۱۱۳) هاگراستراند توانست نظریه پخش را به قوانین و اصول تبدیل نماید. (Palloni, 2007: 45) در این نظریه، از شش اصل، به‌عنوان مؤلفه‌های اساسی آن، نام برده می‌شود:

۱. مبدأ انتشار: این محیط به‌دلیل ویژگی‌ها و پتانسیل‌های مختلفی که دارد، پدیده فرهنگی را نشر و گسترش می‌دهد.

۲. زمان انتشار: دومین اصل به‌عنوان یک عامل بنیادین، زمان است. پدیده، در یک بازه زمانی به محیط دیگر انتشار می‌یابد. اینکه انتشار و پخش پدیده در چه تاریخی و در چه بازه زمانی انجام می‌شود، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

۳. موضوع انتشار: سومین عامل مهم در نظریه پخش، موضوع انتشار است. پدیده‌ای که از یک محیط اولیه به محیط دیگر انتشار می‌یابد، موضوعات سیاسی و اجتماعی مختلفی را شامل می‌شود؛ مانند حرکت‌های اسلامی و انقلاب. (تری و روانتری، ۱۳۸۰: ۱۶۲)

۴. مقصد انتشار: این مقصد، همان محیط پذیراست که موضوع از مبدأ، در یک بازه زمانی در آن نشر و گسترش می‌یابد و مورد پذیرش مردم قرار می‌گیرد. (شکوهی، ۱۳۷۷: ۳۰۵-۳۰۶)

۵. مسیر انتشار: زمانی که یک موضوع از مبدأ به مقصد انتشار می‌یابد، مسیرهای ویژه‌ای را طی می‌کند. این مسیرها در تسریع و کند کردن انتشار پدیده، اهمیت ویژه‌ای دارند.

۶. موانع انتشار: انتشار پدیده از مبدأ، با موانع مهمی روبه‌رو هستند که پذیرش موضوع نشر را در مقصد با مشکل مواجه می‌سازد. (برزگر، ۱۳۹۴: ۳۹)

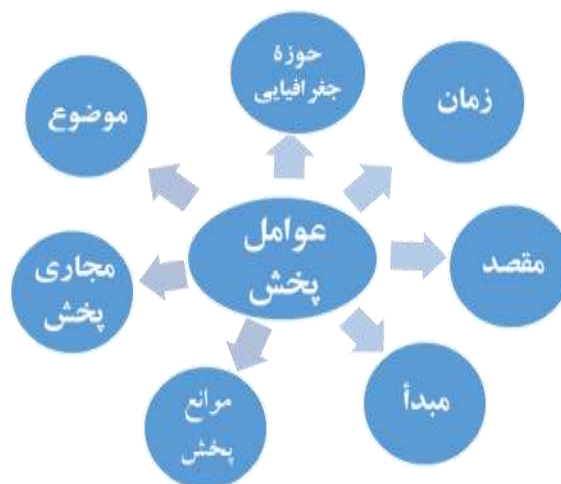
این نکته قابل ذکر است که هاگراستراند سه نوع پخش را مورد توجه قرار داده است: پخش جابه‌جایی^۱، پخش سلسله‌مراتبی^۲ و پخش سرایتی یا واگیردار^۱. نوآوری‌ها و موضوع

1. Relocation diffusion

2. Hierarchic diffusion

انتشار و جابه‌جایی از مبدأ به مقصد، توسط گروه‌ها و افراد صورت می‌گیرد. این نوع نوآوری-ها به‌طور عمده در عرصه فرهنگی است، (Kevin, 1972: 91) اما در انتشار سلسله‌مراتبی، موضوعات به شکل سلسله‌مراتب از مبدأ به مقصد نشر می‌یابد. این سلسله‌مراتب می‌تواند از یک شخصیت مهم که دارای ویژگی‌های خاص است، به افراد دیگر سرایت کند. (برزگر، ۱۳۸۱: ۳۷) این نوع انتشار، در مقابل انتشار سرایتی قرار دارد. (Hoggett, 1983: 305)

انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان مبدأ پخش سه‌گانه، خاستگاه اولیه مفاهیم و ارزش‌ها به کشور نیجریه قرار گرفت و با طرح شعارهایی (مانند: نفی ظلم و ستم، حمایت از مظلوم، حکومت اسلامی و حرکت‌های رهایی‌بخش)، به‌عنوان کانون انتشار به کشور نیجریه شناخته شد. (نجاتی، ۱۳۹۰: ۱-۲) جمهوری اسلامی ایران توانست مفاهیمی در اختیار حرکت‌های اسلامی نیجریه قرار دهد و آنها را از موضع انفعالی، به موضع تهاجمی و بازیگر مهم تبدیل نماید. (Esposito, 1997: 105) این تأثیر را براساس نظریه پخش، مورد بررسی قرار می‌دهیم.

عوامل و اصول پخش (نگارندگان)

1. Contagious diffusion

۲. مقصد پخش انقلاب اسلامی ایران

مقصد انتشار، حوزه‌ای است که موضوع و محتوای پخش در آن صورت می‌گیرد. تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر نیجریه، به شکل تقویت و شتاب بخشیدن به حرکت‌ها و جریان‌های اسلامی، ظاهر شده است. براین اساس نیجریه محیطی پذیرا محسوب می‌شود؛ به گونه‌ای که امروزه نیجریه با فعال شدن حرکت‌های دینی و سیاسی خود، پس از ایران و عراق، به سومین مرکز شیعی جهان تبدیل شده است. روحانیون مهمی نظیر محمد توری و شیخ زکزاکی، تأثیر زیادی در گسترش شیعه و تفکرات انقلاب اسلامی ایران داشته‌اند. نهادینه کردن جریان اسلامی در نیجریه، ابتدا به شیخ عثمان دان فودیو، با پایه‌ریزی حکومت سوکوتو برمی‌گردد. (Sulaman, 1968: 10) از سال ۱۸۰۸ پایه‌های نظام اسلامی او با عنوان خلافت اسلامی، به‌طور عملی شکل گرفت. (Smaldone, 1978: 159) اما در سال ۱۹۸۰ علامه زکزاکی با الگوبرداری از انقلاب اسلامی ایران، اقدامات مهمی در جامعه آغاز کرد. (عرب‌احمدی، ۱۳۹۷: ۷۵) او در سخنرانی‌های متعدد، مهم‌ترین هدف خود را اسلامی کردن حکومت نیجریه بیان نمود. در این راستا، علامه زکزاکی موفق شد طی هشت سال فعالیت، تعداد زیادی از مسلمانان نیجریه را به مذهب اهل‌بیت هدایت نماید Islamic (Movment.ir) و حرکت اسلامی در نیجریه را به عرصه عمومی و بطن زندگی مردم بکشاند. (Ostien, 2007: 32)

۳. مسیرهای پخش و انتشار انقلاب اسلامی ایران در نیجریه

مسیرهای انتشار از آن جهت اهمیت دارد که پدیده توسط این مجاری از مبدأ انتشار به مقصد گسترش و نشر می‌یابد. مسیرهای انتشار (نظیر: مساجد، جنبش‌های اسلامی و راهپیمایی روز قدس)، نیاز به افراد و نهادهایی دارند تا تفکراتشان به‌طور طبیعی در این مجاری قرار گیرد؛ (رفیع‌پور، ۱۳۷۶: ۸۸) از این‌رو، عامل اصلی پخش و انتشار اندیشه در مسیر و مجاری، به‌طور طبیعی یا ارادی، نهادها و افراد هستند. (مختارزاده، ۱۳۸۱: ۹۴-۹۶)

در اینجا نقش انقلاب اسلامی ایران در صدور انقلاب، قابل توجه است. صدور و نشر انقلاب در خارج از مرزها جزء رسالت انقلاب‌ها محسوب می‌شود. در این راستا حکومت ایران با نشر اهداف و ارزش‌های انقلاب، تلاش می‌کند آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران (نظیر: راهپیمایی روز قدس و هویت‌یابی شیعیان) را به خارج از مرزها تسری و گسترش دهد. (یزدانی و اخجسته، ۱۳۹۱: ۵۹-۶۰) در ارتباط با مسیرهای تأثیرگذاری انقلاب اسلامی ایران بر نیجریه، می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

مسیرها و مجاری پخش تأثیرگذاری انقلاب اسلامی ایران بر شیعیان نیجریه (نگارندگان)

۳-۱. شکل‌گیری جنبش‌های اسلامی در نیجریه:

جامعه شیعیان نیجریه، پیش از انقلاب اسلامی ایران عملاً موجودیت نداشت، اما امروزه جنبش شیعیان نیجریه، مهم‌ترین و بزرگ‌ترین جنبش شیعیان آفریقا محسوب می‌شود، اما متأسفانه به‌علت دیدگاه‌های حکومت و ارتش، هنوز شیعیان نیجریه نتوانسته‌اند برخلاف سایر جنبش‌ها، ساختار و سازمان مشخصی کسب کنند. (Umar & Shirbon, 2013: 47) دو جنبش اسلامی در نیجریه با تأثیرپذیری از انقلاب اسلامی توانستند فعالیت‌های گسترده‌ای داشته باشند، که در گفتار زیر مورد بررسی قرار می‌دهیم:

۳-۱-۱. جنبش برادران

این جنبش با الگوبرداری از انقلاب ایران، امام خمینی(ره) را رهبر خود دانسته و شعارها و آرمان‌های انقلاب ایران را سرلوحه خود قرار داده‌اند (Modibbo, 2012: 12) به همین دلیل سازش با دولت سکولار و همکاری با آن را جایز نمی‌دانند. اولین رهبر رسمی این جنبش، علامه زکزاک‌ی بود که اهداف خود را در کاتو ترویج کرده است. (Casey, 2014: 6) او به دلیل فعالیت علیه دولت و ترویج آموزه‌های شیعی، از سال ۱۹۸۱-۱۹۹۸ حدود ۶ سال در زندان به سر برد. (Isa, 2010: 328) علامه در مصاحبه‌ای، مبنای تفکرات سیاسی خود را چنین ترسیم کرده است:

خداوند را شاهد می‌گیرم و اعلام می‌کنم که قانون اساسی نیجریه و رهبری آن را قبول ندارم و هیچ‌یک را به رسمیت نمی‌شناسم. به جای آنها باید به کتاب خدا، شریعت و رهبری پیامبر (ص) پایبند بود. (Zenn and Heras, 2013: 49)

علامه زکزاک‌ی در مصاحبه‌ای دیگر، مخالفت خود را با حکومت غیردینی بیان کرده و اعلام می‌کند: «دولت سکولار نیجریه، حکومت مناسب و قابل قبول نیست». (Nalado, 2010: 20) بسیاری از سخنرانی‌های علامه مربوط به اعتراض به سیاست‌ها و توطئه کشورهای غربی علیه مسلمانان، به‌ویژه نیجریه است. (Alao, 2013: 133) او براساس آرمان و آموزه‌های شیعی، با تأکید بر عدالت و نفی ظلم و ستم حکام، سیاست‌های حکومت نیجریه را به دلیل وابستگی به کشورهای غربی، مورد انتقاد قرار می‌دهد و محکوم می‌کند. زکزاک‌ی در روز ۱۳ دسامبر ۲۰۱۵ با حمله ارتش نیجریه، زخمی و توسط ارتش دستگیر و زندانی شد. (fa.alkawthartv./97053)

۳-۱-۲. انجمن دانشجویان مسلمان

با وقوع انقلاب اسلامی ایران، بسیاری از دانشجویان و تحصیل‌کردگان نیجریه، به ارزش‌های اسلامی علاقمند شدند و انجمن دانشجویان مسلمان را تأسیس نمودند. فعالیت اعضای جنبش، به دلیل الگوبرداری از آموزه‌های انقلاب ایران، مربوط به آرمان‌های شیعی است.

انجمن بر این عقیده است که باید برای اجرای احکام دین، حکومتی اسلامی تأسیس کنیم که همانند حکومت اسلامی ایران باشد (Casey, 2014: 6) و ویژگی‌های این حکومت و حاکمان آن، باید از جمهوری اسلامی ایران الگوبرداری شود؛ به گونه‌ای که سیاست‌های آن در راستای نفی ظلم و ستم و اجرای احکام اسلامی قرار گیرد. انجمن دانشجویان مسلمان، فعالیت و آرمان‌های خود را در بیانیه‌ای چنین اعلام می‌کند: اجرای سیاست‌های اسلامی؛ تعلیم و آموزش آموزه‌های دینی؛ انطباق مناسبت‌ها و جشن‌ها با موازین دین اسلام؛ انتشار کتاب و مطبوعات جهت افزایش بینش مذهبی.

۲-۳. هویت‌یابی و خودآگاهی شیعیان

اکثریت مسلمانان در نیجریه، اهل سنت هستند؛ زیرا انقلاب ایران در سال ۱۳۵۷ که بر اساس آموزه‌های اسلامی و ماهیتی شیعی شکل گرفت، توجه مسلمانان نیجریه را به خود جلب کرد (حافظ‌نیا و احمدی، ۱۳۸۸: ۸۳) و بسیاری از مسلمانان به مذهب شیعه اثنی-عشری تمایل پیدا کردند. علاقه شیعیان نیجریه به انقلاب ایران، به حدی است که تصاویری از امام خمینی و آیت‌الله خامنه‌ای در مراسم قرار می‌دهند. اگر این دو تصویر در منزل و مراسمی نصب شود، حکایت از شیعه بودن آن فرد دارد. ([rahyafteha.ir / 21536](http://rahyafteha.ir/21536)) این علاقه مسلمانان نیجریه، زمانی افزایش یافت که دریافتند حکومت انقلابی ایران می‌تواند از آرمان‌های آنان در عرصه‌های داخلی و خارجی حمایت کند؛ (نعیمیان، ۱۳۸۴: ۶۷) از این رو در انتشار انقلاب ایران به نیجریه، آموزه‌های مهمی نظیر استقلال، حمایت از مظلوم، آزادی و ارزش‌های بنیادین انقلاب، مورد توجه مسلمانان قرار گرفت. (فراستی، ۱۳۸۱: ۸۷) نمونه بارز این انتشار، ظهور علامه زکزاکی در نیجریه است. شبکه وصال عربی که از سوی وهابیت اداره می‌شود، در گزارش مارس ۲۰۱۶ اعلام داشت علامه زکزاکی به دلیل تأثیرپذیری از انقلاب اسلامی ایران، توانست بیست و پنج میلیون نفر از مردم نیجریه را شیعه نماید. (Miller: ۲۰۱۰)

۳-۳. برگزاری راهپیمایی روز قدس

راهپیمایی روز قدس در نیجریه - با الگوبرداری از آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران - از سال ۱۹۸۴ مورد استقبال فراوان قرار گرفت. (مرکز اسناد انقلاب اسلامی، شناسه: ۳۷۶۶) در همین سال در آخرین جمعه ماه مبارک رمضان، در راستای حمایت از مردم فلسطین، برای نخستین بار همایشی در شهر ابوجا با عنوان روز قدس برگزار شد. این همایش چنان مورد استقبال قرار گرفت که تعداد زیادی از اقشار مسلمان ابوجا و اساتید دانشگاهی، فرهنگی و علمای دینی و شخصیت‌های علمی و روحانی شیعه شرکت کرده بودند. سخنرانان در این مراسم با محکوم کردن رژیم صیہونیستی، پشتیبانی خود را از مردم مسلمان و مظلوم فلسطین اعلام نمودند.

۳-۴. آرمان‌گرایی و مهدویت

اسلام شیعی در کنار تأکید بر آینده‌نگری، آینده‌گرا نیز هست. (نامدار، ۱۳۸۴: ۸۳) به همین دلیل، یکی از بازتاب‌های انقلاب اسلامی ایران در نیجریه، گرایش به آرمان‌های شیعی بوده و شکل‌های مختلفی دارد؛ نظیر تظاهرات تصویب قانون و راهپیمایی برای وحدت مسلمانان. (عرب احمدی، ۱۳۸۷: ۲۱۹) یکی از شاخصه‌های مهم آرمان‌گرایی در نیجریه، اعتقاد عموم مسلمانان به اندیشه مهدویت و ظهور منجی است. تاریخ حرکت‌های اسلامی - جهادی در نیجریه، به‌خوبی نمایانگر این واقعیت است که این نهضت‌ها بر اندیشه مهدویت و ظهور منجی استوار بوده‌اند. (Hackett, 1987: 104) امروزه کمتر تجمعی وجود دارد که در آن شیعیان نیجریه از منتقم سخن نگویند یا برای سلامتی امام عصر (عج) دعا نکنند. در این راستا قرائت دعا برای سلامتی امام مهدی (عج) توسط علامه زکزاکی، به‌صورت گسترده در بین مسلمانان نیجریه و سایر مسلمانان منتشر شد. (Aljazeera, 2016: 9)

۳-۵. حجاب

یکی از اقدامات دولت نیجریه علیه مسلمانان، تغییر پوشش با استفاده از زور است و در مورد حجاب زنان، قوانین با سخت‌گیری و خشونت بیشتری اجرا شد. (خبرگزاری مهر،

۱۳۹۵/۱۰/۲۳) دولت در این اقدام خود، سیاست‌های لائیک را مورد توجه قرار داد و سال-های طولانی حجاب اسلامی را برای بانوان نیجریه ممنوع اعلام کرد و مشکلات زیادی برای حضور دختران باحجاب در مدارس و دانشگاه‌ها ایجاد شد. اما پس از انقلاب اسلامی ایران، نهضت حجاب در میان بانوان نیجریه شکل منسجمی به خود گرفت و آنان با علاقه و جرأت بیشتری در جامعه حضور یافتند. به همین خاطر، در روز جهانی حجاب، به حمایت از بانوان مسلمان نیجریه، هر ساله مراسم باشکوهی برگزار می‌شود. در نتیجه، مجلس ایالات لاگوس ناچار شد در مقابل چنین استقبالی از پوشش، دولت و همه نهادهای دولتی و ارتش را موظف کند تا به بانوان محجبه احترام بگذارند و آنان را مورد آزار قرار ندهند. (غیبی حاجی‌پور، ۱۳۹۵: ۸۱) جمعیت همکاری‌های اسلامی نیجریه نیز به همراه سایر سازمان‌ها، جمعیت‌ها، شخصیت‌های اسلامی و ملی، با استفاده از برگزاری سمینارها، کنفرانس‌ها، اعمال فشار علیه دولت و تظاهرات مسالمت‌آمیز، توانستند دولت را وادار به رفع ممنوعیت استفاده از حجاب در مدارس کنند. (asriran/299509)

۳-۶. مساجد

در جهان اسلام - به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی ایران - چارچوب‌های حزبی جایگاه اصلی خود در مطالبات و جمع‌بندی تقاضاهای مردم را از دست داده و مساجد به‌عنوان پایگاه فعالیت‌های اجتماعی مورد توجه قرار گرفته‌اند؛ (محمدی، ۱۳۸۳: ۱۳۸) به همین خاطر، در نیجریه نیز سخنرانی‌ها و فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی در مساجد متمرکز شد. لذا دولت و ارتش نیجریه، در اعلامیه‌های خود مساجد را به‌عنوان کانون اصلی فعالیت‌های شیعیان دانسته و بارها اقدام به تخریب مساجد کرده‌اند؛ از جمله تخریب حسینیه بقیة‌الله در دسامبر ۲۰۱۵. (fa.abna/2015/12/21)

۴. زمان پخش انقلاب اسلامی ایران در نیجریه

تری و روانتری در تحقیقات و بررسی پیرامون موانع و کاهش تأثیر انتشار، بر این نکته تأکید دارند که زمان، عامل مهم در پخش محسوب می‌شود و گذشت زمان می‌تواند تأثیر

انتشار را به شدت کاهش دهد. (تری و روانتری، ۱۳۸۰: ۲۶) در همین راستا برخی اندیشمندان اذعان دارند که در اوایل انقلاب اسلامی ایران، بازتاب انقلاب، گسترده و در ابعاد مختلف بوده است و با گذشت زمان، این انتشار و تأثیر کمتر و محدود شد. با چنین بینشی است که نیکی کدی در بررسی انقلاب اسلامی ایران بیان می‌کند که تأثیرات و الگوسازی انقلاب اسلامی ایران بر سرزمین‌های فرامرزی، با گذشت زمان کاهش یافته است. (Keddie, 1980: 118) البته برخلاف تصورات و پیش‌بینی‌های این اندیشمندان، تأثیر انقلاب اسلامی همچنان تا امروز گسترده است؛ چنان‌که تحولات کشورهای چوچون عراق، لبنان و یمن حکایت از همین امر دارد. بنابراین انتشار و الهام‌بخشی انقلاب اسلامی ایران بر کشورهای اسلامی - به‌ویژه نیجریه - نه تنها با گذشت زمان کاهش نیافته است، بلکه در ابعاد مختلف و با سیاست‌های بلندمدت جمهوری اسلامی ایران افزایش یافته است. این نکته قابل ذکر است که انتشار یک پدیده از مبدأ به مقصد، به‌ویژه در مواردی که با بُعد مسافت روبه‌رو هستیم، می‌تواند در زمان طولانی انجام شود. آموزه‌ها و الهام‌بخشی انقلاب اسلامی نیز از این امر مستثنا نیست و انتشار و گسترش انقلاب اسلامی بر سرزمین‌های اسلامی، با فراز و نشیب همراه بوده و در همه بازه‌های زمانی یکسان نبوده است. (حسینی و برزگر، ۱۳۹۲: ۱۸۰)

۵. موانع پخش انقلاب اسلامی ایران در نیجریه

موانع انتشار آموزه‌ها و آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران در سرزمین نیجریه را می‌توان به دو دسته داخلی (ارتش و بوکوحرام) و خارجی (امریکا و عربستان) تقسیم نمود. اقدامات ارتش با هدف محور تشیع در نیجریه آغاز شد که بازداشت شیعیان از سوی ارتش در این راستاست. نگاه به شیعیان نیجریه، بیش از اینکه نگاه اعتقادی باشد، نگاهی سیاسی است. (mashreghnews /643145) نکته قابل توجه اینجاست که مهم‌ترین مواضع سیاسی جنبش اسلامی نیجریه قطع مناسبات نیجریه با رژیم صیہونیستی است و همین امر موجب شده تا ارتش از گسترش تشیع ابراز نگرانی کند. (عرب احمدی، ۱۳۹۷: ۱۹۴) در حمله

ارتش به حسینیه بقیه‌الله در ۱۲ دسامبر ۲۰۱۵ و کشتار شیعیان زاریا، ارتش نیجریه برای آشکار نشدن ابعاد گسترده این جنایات، بسیاری از اجساد شیعیان را سوزاند (themuslimvibe.com) و ۳۴۷ جنازه را مخفیانه در گورهای دسته‌جمعی دفن کرد. (uncova.com)

دومین مانع مهم در تأثیرگذاری انقلاب اسلامی در نیجریه، گروه بوکوحرام است. جمهوری اسلامی ایران از همان ابتدا مسئله بوکوحرام در نیجریه را تهدیدی جدی علیه شیعیان قلمداد نمود. (ساترلین، ۲۰۱۳: ۷) چهره افراطی که بوکوحرام از شیعه‌هراسی به‌نمایش گذاشته است، چهره‌های خشونت‌گرا و خون‌ریز است. این امر از آنجا برای دولت، ارتش و کشورهای صاحب نفوذ در نیجریه اهمیت دارد که از این‌پس شیعیان را در مقابل این گروه تروریستی و اقدامات آن تنها می‌گذارد و بخشی از سیاست‌های شیعه‌ستیز در نیجریه را به این گروه تروریستی واگذار می‌کند. لذا برخی کشورهای خاورمیانه و آفریقایی، از گروه‌های تروریستی در آفریقا حمایت می‌کنند. (Alain, 2010: 8) شدت این حمایت‌ها مالی از ریاست محمد یوسف بر بوکوحرام سیر صعودی داشته است؛ (Paden, 2008: 8) زیرا برای دولت وهابی عربستان که خود را رهبر جهان اسلام می‌داند، سخت و نگران‌کننده است که ندای جهانی انقلاب اسلامی ایران را بپذیرد. (روزن، ۱۳۷۹: ۸۰) درواقع عربستان به‌دنبال شکل‌دهی ائتلاف نظامی منطقه‌ای است تا با یک اقدام جمعی عربی - اسلامی، ایران را در دو سطح داخلی و بین‌المللی به انزوا کشاند. (arabnews.com, 1102971)

سومین مانع در تأثیرگذاری انقلاب اسلامی در نیجریه (ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی، ابزاری برای مهار نفوذ ایران)، آمریکا و عربستان هستند. آنان تلاش دارند از طریق شبکه‌های جهانی ارتباطات، تبلیغات وسیعی را در قالب شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی به راه اندازند تا از انتشار و جاذبه انقلاب اسلامی ایران در فراسوی مرزها - به ویژه در نیجریه - بکاهند و دستاوردهای انقلاب ایران را کم اهمیت نشان دهند؛ (حشمت‌زاده، ۱۳۸۵: ۱۷) از این‌رو

کشتارهای وسیع شیعیان در نیجریه و تبلیغات علیه آنان، با هدف کاهش بازتاب و انتشار انقلاب اسلامی صورت می‌گیرد.

نتیجه گیری

نیجریه به‌رغم بُعد مسافت، یک محیط پذیرا برای بازتاب انقلاب اسلامی ایران است. شکل‌گیری جنبش‌های اسلامی چون: جنبش برادران، انجمن دانشجویان مسلمان، ورود اتباع شیعه نیجریه به حوزه‌های علمیه ایران، مساجد، جنبش‌های اسلامی و راهپیمایی روز قدس، هویت‌یابی شیعیان و آرمانگرایی مهدویت؛ مسیرهای انتشار و گسترش انقلاب اسلامی ایران در فراسوی مرزها به‌ویژه نیجریه است. از این رو مهم‌ترین بازتاب انقلاب اسلامی ایران در نیجریه، حضور گسترده شیعیان در عرصه‌های مذهبی و سیاسی و فعال‌شدن آموزه‌ها و آرمان‌های انقلاب در این کشور است. اما این تأثیرات با موانعی روبه‌روست: دخالت‌های ارتش نیجریه در حمله به حسینیه بقیه‌الله، حمله به دهکده سینمایی، حمله به دارالرحمه، حمله به شیعیان زاریا، بوکوحرام و غرب - به‌ویژه آمریکا، ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی، از موانع اصلی نفوذ انقلاب ایران در نیجریه محسوب می‌شود. قابل ذکر است که مهم‌ترین مانع در انتشار انقلاب اسلامی ایران در نیجریه، حضور آمریکا و عربستان و شیعه‌هراسی در نیجریه است. از نظر سیاستمداران آمریکایی، اسلام شیعی مهم‌ترین عامل بی‌ثباتی در نیجریه و کانون خطر برای منافع غرب در سطح بین‌المللی به‌شمار می‌رود. یکی از دلایل اصلی حمایت آمریکا و عربستان از دولت نیجریه و بوکوحرام (تأمین منابع مالی و نظامی)، هراس از بازتاب منطقه‌ای و بین‌المللی انقلاب اسلامی ایران و دنبال کردن پروژه ایران‌هراسی است. در واقع حمایت آمریکا از گروه‌های ضدشیعی نیجریه و حمایت از عربستان برای گسترش وهابیت، به‌منظور جلوگیری از گسترش انقلاب اسلامی ایران و به تبع آن، جلوگیری از ایجاد هرگونه تغییر در سطح بین‌الملل است. علی‌رغم وجود این موانع، موج بیداری متأثر از

انقلاب ایران ادامه یافته، بر همین اساس دور از انتظار نیست که انقلابی از حیث ثبات و اقتدار، مشابه انقلاب ایران در نیجریه رخ دهد.

منابع:

- احمدی، سیدعباس؛ واثق، محمود؛ جاسم نژاد، مسعود (۱۳۹۱)، «ژئوپلیتیک شیعه و ارتقای جایگاه ایران در خاورمیانه پس از انقلاب اسلامی»، فصلنامه پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۸۰.
- اعلم، هوشنگ (۱۳۹۵). «ترامپ مردی برای فصل سرد»، فصلنامه آزما، شماره ۱۲۰، صص ۸-۹.
- امیر احمدیان، بهرام (۱۳۸۳). «جغرافیای سیاسی قاره آفریقا، تهران: مرکز مطالعات آفریقا.
- برزگر، ابراهیم (۱۳۸۱)، «نظریه پخش و بازتاب انقلاب اسلامی»، فصلنامه پژوهش حقوق و سیاست، شماره ۸.
- برزگر، ابراهیم (۱۳۹۴). نظریه های بازتاب جهانی انقلاب اسلامی ایران، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- پانوف، م؛ بدن، م (۱۳۶۸). فرهنگ مردم شناسی، ترجمه اصغر عسکری خانقاه، تهران: نشر ویس.
- پورحسین، ناصر (۱۳۹۱)، «آثار بحران سوریه بر فلسطین»، فصلنامه مطالعات فلسطین، شماره ۱۸.
- تری، ج؛ روانتری، ل (۱۳۸۰). مقدمه ای بر جغرافیای فرهنگی، ترجمه سیمین تولائی و محمد سلیمانی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و ارتباطات.
- جنیدی، رضا و ملائی، مسعود (۱۳۹۸). «راهبردهای مبتنی بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در مقابله با قدرت هوشمند ایالات متحده آمریکا»، فصلنامه راهبرد سیاسی، دوره ۳، شماره ۸، صص ۶۵-۸۹.
- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۷۵). اصول مفاهیم ژئوپلیتیک، تهران: انتشارات پاپلی.
- حسینی، محمدصادق؛ برزگر، ابراهیم (۱۳۹۲). «نظریه پخش و بازتاب انقلاب اسلامی ایران بر عربستان»، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، شماره ۳۳.
- حشمت زاده، محمدباقر (۱۳۸۵)، تأثیر انقلاب اسلامی بر کشورهای اسلامی، تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- خبرگزاری العالم، نقش عربستان در گسترش وهابیت (۱۳۹۷)، قابل دسترس در: <http://fa.abna24.com/service/africa/archive/2015/12/21>
- خبرگزاری ایرانا، آشنایی شیخ زاکراکی با امام خمینی (۱۳۹۵)، قابل دسترس در: <http://www.hawzah.net>

- خبرگزاری مهر، ۷۰ درصد جمعیت نیجریه مسلمان هستند (۱۳۹۶)، قابل دسترس در: <http://www.google.com>
- درخشه، جلال و جمیری، محمد (۱۳۹۰)، «انقلاب اسلامی ایران و تحول در حرکت شیعی عربستان»، فصلنامه شیعه‌شناسی، (۳۶)، ۹.
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۶). توسعه و تضاد، تهران: انتشارات شهید بهشتی.
- زیبایی نژاد، مریم (۱۳۹۸). «احیای انگاره‌های مهم هویتی در پرتو انقلاب اسلامی ایران»، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی، دوره ۸، شماره ۲۹، صص ۱۸۷-۲۰۶.
- شکوهی، حسن (۱۳۷۷). اندیشه نو در فلسفه جغرافیا، تهران: گیتاشناسی.
- شکوئی، حسین (۱۳۶۷). جغرافیایی کاربردی و کاربردهای جغرافیایی، مشهد: انتشارات آستان قدس.
- عرب احمدی، امیر بهرام (۱۳۷۸). اسلام و مسلمانان در نیجریه، قم: جامعه المصطفی العالمیه.
- عرب احمدی، امیر بهرام (۱۳۹۷). شیخ ابراهیم یعقوب الزاکزاک و نقش بنیادین او در شکل‌گیری و گسترش تشیع در نیجریه، تهران، نگارستان ادیشه.
- عوامل و مراحل تشیع در نیجریه (۱۳۹۵)، قابل دسترسی در <http://rahyafte.com>
- غیبی حاجی پور، نازنین و نامدار، مهدیه (۱۳۹۵). «تأثیر و بازتاب انقلاب اسلامی ایران بر نیجریه»، مجله نامه جامعه.
- فراتی، عبدالوهاب (۱۳۸۱). انقلاب اسلامی و بازتاب آن، قم: زلال کویر.
- کاظمی، پریسا و بشیری، اکبر (۱۳۹۸). «سازوکارهای تضمین حقوق بنیادین بشر در نظام حقوقی عمومی ایران»، دو فصلنامه مطالعات حقوق بشر اسلامی، دوره ۸، شماره ۱۶، بهار و تابستان، صص ۱۴۰-۱۱۹.
- محمدی، منوچهر (۱۳۸۳). «بازتاب انقلاب اسلامی در جهان اسلام»، فصلنامه راهبرد، شماره ۶۳.
- مختارزاده، محمدباقر (۱۳۸۱). «انقلاب اسلامی و کشورهای مسلمان»، فصلنامه اندیشه انقلاب اسلامی، سال اول، شماره ۱.
- مصاحبه با شیخ محمد شعیب نماینده آیت الله زکزاکی، قابل دسترس در: <https://rahyafteha.ir/21536>
- نعیمیان، ذبیح الله (۱۳۸۴). «انقلاب اسلامی و بازتاب آن بر پاکستان»، مجله معرفت، شماره ۹۷.

- یزدانی، عنایت الله و خجسته، جمیل (۱۳۹۱). «بررسی تطبیقی صدور انقلاب در گفتمان سیاسی جمهوری اسلامی ایران». فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال اول، شماره ۳.
- <http://fa.alkawthartv.com/news/97053>
 - <http://www.mashreghnews.ir/fa/news/643145>
 - <https://www.asriran.com/fa/news/299509>
 - <https://www.pewforum.org/2011/01/27>
 - Abidoun, Alo (2009). Islamic Radicalisation and Violence extremism in Nigeria, Conflict, Security & Development, Volum 13.
 - Alain, Vicy (2010). "Nigerias homegrown monster, Le Monde diplomatique at:: www.mondiplo.com/2012/04/04nigeria.
 - Aljazeera Centre for Studies (2016), Islamic movement development, at: <http://www.islamicmovement.org>.
 - Aljazeera Centre for Studies (2016). Nigaria accused of killing hundreds of Shia Muslims, at: <http://www.aljazeera.com>.
 - Arabnews (3 May 2017). No room for dialogue with Iran : Deputy Crown Prince Mohammedbin Salman, Availabe , at: <http://www.arabnews.com/node/1093611/saudi-arabia>.
 - Casey, Conrly (2014). States of Emergency Armed Youths and Mediations of Islam in Noorthern Nigeria, Journal of International and Globol Studies.
 - Esposito, John L (1997). Political Islam, Revolution Radicalism, or Reform, London, Lynne Rienner Pubilshers.
 - Guttridge, W. F (1969). The Militry in Political, London Johan Hopkins University. School if Advanced International Studies.
 - Hagget, Peter (1986). Georgraphy: Ammodern Synthesis,s, ThirdEd, New York, HarperaRow.
 - Isa, Muhammad Kabir (1010). Militant Islamic Groups in Northern Nigeria, Militias, Rebelas and Islamic Militiants, Institute for Security Studies (ISS), Pretoria, South Africa.
 - Islamic movement of Nigeria / Ikwen al-Muslimeen, available at: <http://www.islamicmovement.org>
 - Pew Research Center: 27/01/2011
 - Kevin R. Cox (1972). Lacation and Bahavior , Johan Wily, London.
 - Keddie, Nikki (1980). Oil, Economic Policy and Social Conflict; Race and Class, London, Frank Cass.
 - Miller, Tracy ,ed (2009). Mapping the Global Muslim Population , A Report on the Size and Distribution of the Worlad Muslim Population available online at: [pew Research Center](http://www.pewresearchcenter.org).

- Nalado, Duda (2010). Islamic Authority Would be Established in Nigeria, IRP-Abuja Project: <http://www.qeh.ox.ac.uk/nrn>.
- Ostien Philip (2007). Sharia Implementation in Northern Nigeria 1999-2006: Sanitizing society, Spectrum Books.
- Paden, John (2008). Faith and Politics in Nigeria: Nigeria AS A Pivotal State in the Muslim World, publisher of : Forigen Affairs.
- Palloni, Alberto (2007). Theories and Models of Diffusion in Sociology, Center for Demography and Ecology University of Wisconsin, USA.
- Smaldone, Joseph P (1978). Warfare in the Sokoto Caliphate : Historical and Sociological Perspective, Cambridge University Press.
- Sulaiman Ibraheem (1986). A revolution in historr : the jihad of Usman dan Fodio, Mansall Publication.
- Sulaiman, Tosin (2014). South African Was Continents top FDI recipient in 2013, Reuters. <Http://www.reuters.com/articai/2014/01/28/africa-fdi-id USL5 NOL 23 YF 20140128>(accessed April 4, 2014).
- Thomoson, Valarie (2012). Boko Haram and Islamic Fundamentalism in Nigeria, Global Security Studies Issue3.
- Triminglam, S (1970). History of Islamic in West Africa,London:Oxford Paperbaks.
- Umar, Farouk & Shirbon, Estelle (2008). Tensions Between Muslims simmer in Nigeria city, <http://www.reuters.com/artical/2008/03/20/us-NIGERIA-MUSLIMS Idus11880839220080320>.
- Umaru, Thaddeus Byimiui (2013). Christina-Muslim Dialogue in Northern Nigeria: A Socio Political and Theological Consideration “Xlibris Corporation.
- Walkar, A (2012). What is Boko Haram, Speciai Report308, United Stat Insitute, Research June.
- Zenn, Jacob: Barkindo, Atta & Heras, Nicholas (2013). The Ideological Evolution of Boko Haram in Nigeria,” The RUSI Journal.

